

Kitty, pri tebi smo naredili napako

Kitty Anderson je sopedsedujoča izvršnega odbora organizacije OII Europe (Organisation Intersex International Europe). Zgodba, ki jo pripoveduje počasi in brez olepševanja, je boleča. Ko zatrdi, da je ob vsem, kar je slišala od drugih s podobnimi težavami, kot jih ima sama, srečnica, človeka oblije groza. Če je to, kako so ravnali z njo, sreča, potem živimo v grozi. Šestindvajseti oktober je mednarodni dan zavedanja o interspolu, priložnost, da postanemo in očistimo svoje predsodke, strahove in sram. Na svetu je 1,7 odstotka interspolnih oseb.

Piše: **NIKA VISTOROPSKI**

Definicija interspola, povzeta po slovarju zavoda TransAkcija, se bere takole: Interspol je biološka/telesna nejasnost spola v okviru binarnega spolnega sistema oz. nezmožnost dojenčici_ku ob rojstvu pripisati izključno ženski ali moški spol. Interspolne osebe imajo atipičen razvoj spolnih kromosomov, spolnih žlez, reproduktivnih organov in kanalov ter genitalij. Stopnje interspolnosti se med seboj razlikujejo. Povprečno 1 od 200 dojenčic_kov se rodi kot interspolna oseba. Medicina klasificira atipičen razvoj spola oz. interspolnost kot motnjo spolnega razvoja. Odločitve o spolu dojenčice_ka sprejemajo zdravnice_ki na osnovi medicinskih testov. V primeru, da ima otrok kromosom Y in primeren penis (velik vsaj 2,5 cm) oz. penis, ki ga je po mnenju zdravnice_ka mogoče rekonstruirati, se otroku pripiše moški spol. V primeru, da ima otrok kromosom Y in neprimeren penis oz. penis, ki ga po mnenju zdravnice_ka ni mogoče rekonstruirati, se otroku pripiše ženski spol. Genitalije tega otroka bodo kirurško spremenjene, tako da bodo čim bolj podobne temu, kar se družbeno razume kot »ženske genitalije«. Ta postopek vključuje konstruiranje vagine in zmanjševanje klistorisa.

“**Ko mi je mama povedala resnico, leto dni z njo nisem spregovorila niti besede. Morala sem v psihiatrično ustanovo, kjer so mi diagnosticirali tako imenovano opozicijsko deviantno motnjo. Po osmih tednih so me odpustili z novo diagnozo – depresija, ki so jo sprožili travmatični življenjski dogodki.**”

Kršenje človekovih pravic

Evropski parlament je 14. februarja letos na plenarnem zasedanju v Strasbourgu sprejel resolucijo o pravicah interspolnih oseb, v kateri opozarja, da je obravnavanje kršitev človekovih pravic interspolnih oseb nujna, in pozval komisijo in države članice, naj predlagajo zakonodajo, ki bo obravnavala ta vprašanja. Evropski poslanci v resoluciji med drugim ostro obsojajo zdravljenje in kirurške posege za normalizacijo spola ter pozdravljajo zakone, ki prepovedujejo kirurške posege, kot jih imajo na primer na Malti in Portugalskem, ter pozivajo druge države članice, naj čim prej sprejmejo podobno zakonodajo. Poudarjajo tudi, da je treba interspolnim otrokom in interspolnim invalidom ter njihovim staršem ali skrbnikom zagotoviti ustrezno svetovanje ter jih seznaniti z vsemi posledicami zdravljenja za normalizacijo spola. A da bi lahko kar koli izboljšali, je treba najprej resnici pogledati v oči.

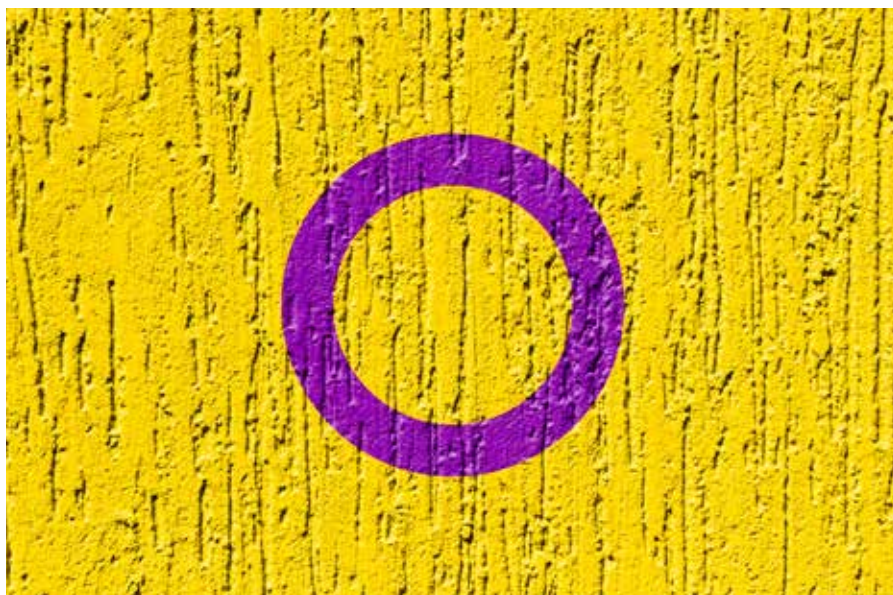
Vodilna aktivistka na tem področju, Islandka Kitty Anderson, je konec septembra na povabilo Interkoalicije nevladnih organizacij (Amnesty International Slovenije, društvo DIH, društvo Kvartir, društvo Legebitra, društvo Parada ponosa, društvo ŠKUC in zavod TransAkcija)

obiskala tudi Ljubljano. Pove, da so interspolnim osebam po svetu človekove pravice kršene na številnih področjih. Govorimo o skrivanju zdravstvenih datotek, nepotrebnih operacijah in skrivanju resničnih vzrokov zanje, prisilni dilataciji v puberteti, zdravstvenih posegih brez privolitve, kršitvah zoper nedotakljivost telesa, stigmatizaciji in še in še. Na vprašanje, ali je že kot otrok čutila, da je drugačna, odgovori: »Edino, v čemer sem se razlikovala od drugih, so bili moji pogledi na svet, sicer pa nisem imela občutka, da kakor koli izstopam. Vzgojena sem bila kot feministka, polovico otroštva sem preživela v Veliki Britaniji, polovico na Islandiji.« A vse se je spremenilo, ko je dopolnila 13 let. Takrat njeni mami ni preostalo drugega, kot da ji končno pove resnico, ki jo je skrivala na priporočilo zdravnikov. Ker se je Kitty približevala puberteti, jo je bilo treba seznaniti z nujnostjo hormonske nadomestne terapije. »Dogodek je bil zame izjemno travmatičen. Spreletelo me je, da sem do tistega trenutka živela v laži. Ko mi je povedala resnico, leto dni z njo nisem spregovorila niti besede. Morala sem v psihiatrično ustanovo, kjer so mi diagnosticirali tako imenovano opozicijsko deviantno motnjo, kar poenostavljeno pomeni, da nisem počela, kar so mi rekli starši. Po osmih tednih so me odpustili z novo diagnozo – depresija, ki so jo sprožili travmatični življenjski dogodki. A kar je bilo najbolj boleče, ni bil čas, preživet tam, temveč dejstvo, da mi je osebni pediater endokrinolog zabičal, da ne smem tam nikomur povedati o svoji posebnosti, ker da je ne bi mogli razumeti in bi bila v navzkrižju s psihoterapevtskim zdravljenjem. Tako kot moj osebni zdravnik so bili vsi strokovnjaki v psihiatrični ustanovi starejši moški, zato tudi njim nisem črhnila niti besede. Vse dokler nisem prišla v stik s sestro. Njej sem povedala vse.«

Petnajst odraslih moških in njihovi prsti

Ko so jo odpustili, sta z mamo počasi začeli graditi odnos. A resnična sprememba se je zgodila šest let kasneje, ko se je rodila sestrična, povsem takšna kot Kitty, punčka brez jajčnikov in maternice, a z retiniranimi testisi. »Duh je ušel iz steklenice in neki dan mi je mama priznala: 'Ja,

+ Če potrebujete več informacij o interspolnih osebah ali pa ste se sami znašli v stiski, kako ravnati, lahko pišete na naslova: svetovanje@legebitra.si in info@transakcija.si.

Kitty, pri tebi smo naredili napako. Tokrat moramo ravnati tako, kot je prav',« pripoveduje iskreno. »S sestrično smo se vsi pogovarjali brez tabujev. Govorili smo o tem, da nekatere ženske rodijo, druge otroke posvojijo. Že zelo zgodaj je o sebi izvedela prav vse, seveda ne preveč medicinsko-tehnično. Čeprav je imela istega zdravnika kot jaz in čeprav je njenim staršem govoril kot mojim, da ji ne smejo ničesar povedati, ker bi jo to preveč zaznamovalo, ga seveda nismo upoštevali. Ko je bila stara enajst let, je vstala pred celotnim razredom in pripravila predavanje o svoji biološki posebnosti. Sošolci so jo sprejeli točno takšno, kot je.«

Ker je bila Kitty že skoraj ob rojstvu sterilizirana, svojih spolnih hormonov ni mogla proizvajati. S 13 leti je zato začela hormonsko nadomestno terapijo, da je lahko prešla puberteto. »Vsake tri mesece sem morala k endokrinologu,« nadaljuje Kitty, »kjer sem se morala povsem sleči, leči na posteljo, da bi moje telo pretipali in preverili, kako se razvijam. Kot androgino neobčutljiva oseba namreč nisem poraščena, a da bi zdravnik preveril, ali je bila njegova diagnoza res pravilna, je moral vsake toliko pogledati, ali mi je na mednožju vendarle pognalo kaj dlak (če bi jih imela, bi to pomenilo, da sem le delno androgino neobčutljiva).« Ko na mojem obrazu zazna neugodje ob misli, da je morala deklica vsake tri mesece v svojih spodnjicah čutiti roko odraslega moške-

ga, se nasmehne: »Vidim, da ste presenečeni, a naj vam povem, da sega to, kako so ravnali z mano, v sam vrh profesionalnosti. Imela sem srečo. Mnogi je niso bili deležni. Številni prijatelji in kolegi, s katerimi delam, so mi zaupali svoje grozljive zgodbe. Prijateljica, šest let mlajša, je recimo morala vsakih nekaj mesecev na pregled, na katerem je 15 odraslih moških z aparati in svojimi prsti preiskovalo njeno vagino. Druga oseba je imela od devetega leta že štiri neuspešne vaginoplastike, tretja je šla na sodišče, ker jo je zdravnik zlorabil, četrti za vsako vaginoplastiko rečejo, da je res zadnja, a nikoli ni. Vedno znova mora na posege, da se 'vzdržuje, kar so ustvarili'«.

Ena interspolna oseba letno

Na službo za odnose z javnostmi univerzitetnega kliničnega centra v Ljubljani smo poslali vprašanja o številu interspolnih oseb, ki se rodijo pri nas, o usmeritvah pri odločitvah za operativne posege ter celostni obravnavi pri ugotovljeni interspolnosti. Posredovali so nam odgovore zagovorniku načela enakosti, v katerih je zapisano, da se klinični oddelek za perinatologijo z obravnavano interspolnih oseb ukvarja le posredno, namreč s prepoznavo nejasnega zunanje spolovila. Nadaljnja obravnava poteka interdisciplinarno; v njej sodelujejo večinoma specialisti ginekologi, pediatri endokrinologi in po potrebi še kdo. Če spol otroka ob

rojstvu ni fenotipsko določljiv, se opravi še kariotipizacija, s katero določijo genotipski spol.

V Sloveniji se rodi ena interspolna oseba letno, odločitev za operativni poseg pa je individualna: »Obstajajo različna redka stanja, primeri pa se med sabo razlikujejo – odsotnost uterusa in/ali vagine pri genotipski ženski, abnormalno povečan klitoris, prisotnost testisov (genotipski moški) pri fenotipski ženski.« Operativni posegi niso nujni, vendar so v nekaterih primerih potrebni in priporočljivi, pravijo, kot na primer odstranitev retiniranih testisov: »Operacija je odvisna od diagnoze in jo opravijo v otroštvu ali puberteti. Novorojenčkov ne operirajo, če pa je kakšna operacija priporočljiva že prej, prvo opravijo po 18. mesecu starosti. Na kliničnem oddelku za ginekologijo ne obstaja poseben zdravniški protokol, vsakega pacienta obravnavajo individualno.«

Neprava obravnava

»Veliko zdravstvenih težav, ki jih imam danes,« nadaljuje Kitty, »je povezanih z obravnavo, ki sem je bila deležna kot otrok. Pri steriliziranih pacientih, kot sem jaz, je verjetnost zgodnjega razvoja osteoporoze in osteopenije zaradi odstranitve spolnih žlez in neustrezne hormonske terapije katastrofalno velika.« Čeprav je njena zgodba žalostna, poudari, da je tudi tu imela srečo: »Moja mama je bila ozaveščena, zato sem že zgodaj morala uživati prehranska dopolnila, predvsem vitamin D, in prejela poln odmerek hormonov. Danes imam zato zdrave kosti. Moja sestrična pa ne. Njen zdravnik je verjel, da so vse moje kasnejše zdravstvene težave povezane s previsoko ravno hormonov, kar je neumnost – pritrdili so mi tudi številni strokovnjaki. Vseeno je zdravnik količino hormonov sestrični prepolovil. Posledice so bile grozljive. Bolehati je začela že tri mesece po začetku hormonsko nadomestne terapije in začela šele pred kratkim, pri 32 letih, odkar prejema poln odmerek, približno normalno živeti. Lahko gre ven, ni ji treba biti v postelji že ob devetih, ni ji treba 'izginiti' z obličja sveta po več tednov samo zato, ker je prešibka, da bi hodila.«

Od nekdaj smo si bili različni

Ko se je Kitty začela poglobljati v probleme, povezane z interspolnostjo, so se raz-

pirala tudi številna zgodovinsko-verska vprašanja. Ugotovila je, da je judovstvo glede interspola izjemno zanimivo. »Poznajo kar šest spolov,« pove, »moškega, ženskega, androginega, tumtum, ay'lonit in saris. Štirje dodatni vsebujejo številne interspolne različice. Jaz po njihovi razdelitvi sodim k tumtum. To so tisti, ki se rodijo kot punčke, a je ob rojstvu nemogoče vedeti, ali se bo njihova puberteta razvijala kot puberteta ženske brez menstruacije ali kot moška puberteta. V judovstvu medicinski posegi na teh otrocih, dokler ne dosežejo določene starosti, nekdaj niso bili sprejemljivi. Še prav posebno ne posegi zmanjšanja velikosti klitorisa pri deklicah, ki lahko kasneje v življenju onemogočijo užitek pri spolnosti. Prebiral sem tudi številne stare cerkvene zapise, v katerih je bilo mogoče zaslediti poznejšo spremembo spola.

» A kar je bilo najbolj boleče, ni bil čas, preživet tam, temveč dejstvo, da mi je osebni pediater endokrinolog zabičal, da ne smem nikomur povedati o svoji posebnosti, ker da je ne bi mogli razumeti in bi bila v navzkrižju s psihoterapevtskim zdravljenjem.

Nekdo se je morda rodil kot fantek, a je prešel žensko puberteto in tako dalje.« Po nekaj trenutkih tišine se zazre vame in vpraša: »Ste vedeli, kakšna navodila za ukrepanje pri interspolnih osebah so bila še pred kratkim javno dostopna na spletnih straneh ene od danskih bolnišnic?« Odkimam. »Če ima dojenčica ob rojstvu klitoris večji kot devet milimetrov,« je pisalo, »je operacija zmanjšanja klitorisa priporočljiva, če je večji kot 12, je operacija skorajda nujna. Govorimo o treh milimetrih tkiva!«

Stiske staršev in binarna izbira

Študija iz leta 2012 oddelka za bioetiko univerze v Zürichu je pokazala, da tisti starši, ki od zdravnikov prejmejo strogo medicinsko razlago, v 66 odstotkih privolijo v operacijo spolovila svojega otroka. Tisti pa, ki jim je bila predstavljena širša psihološka razlaga, operacijo kot rešitev vidijo le v 23 odstotkih primerov. Študija je bila narejena na podlagi 15-minutnega videa, ki so ga prikazova-

li staršem. »V resnici se svojci srečujejo s številnimi strokovnjaki specialisti, od katerih jim vsak poda sterilno razlago bioloških normativov in jasno pove, da se morajo otroci, da bi bili normalni, pač podvreči postopkom 'normalizacije',« nadaljuje Kitty. »No, tukaj pa se začnejo velike težave. Mar res ne moreš biti ženska, če nisi po standardih? Ne moreš biti ženska, če je tvoj klitoris malce večji?« Njeno pripovedovanje je ganljivo. Že res, da je svoje travme predelala, a trpkost ostane. »Seveda je boleče,« pove, »ko slišiš, da spadaš med deviacije. Če me ne bi sterilizirali, bi bilo moje življenje hormonsko veliko lažje, zdaj pa moram dvakrat na dan vzeti hormone, in to do konca življenja. Nenehno sem pri zdravnikih, ničesar od tega pa mi ne bi bilo treba, če me ne bi sterilizirali in odstranili testisov. Mama je pač verjela zdravni-

kom, da bom, če jih bom obdržala, v sebi nosila tempirano bombo. A resnica je veliko bolj kruta. Ker jih nimam in sem na hormonski nadomestni terapiji od 13. leta, je moje tveganje za pojav raka dojke katastrofalno veliko. Poleg vseh drugih pregledov moram redno preverjati, ali so moje dojke (še) zdrave. Ob vsem tem ne smem pozabiti omeniti, da sem že nekajkrat doživela menopavzo, da se počutim deset let starejšo, kot sem, da trpim zaradi fibromialgije in je moje življenje prepredeno z obvladovanjem bolečine. V zadnjih treh letih so mi kar osemkrat zamenjali terapijo in vsakič potrebujem več mesecev, da pridem k sebi. Ko sem stabilna, sicer lahko dokaj normalno živim, a vem, da nikoli več ne bom mogla biti športnica. Nikoli recimo ne bom smela skočiti s padalom; imam težave z mišično-skeletno strukturo, povezane s tolikokrat spremenjeno terapijo.« »Žal mi je,« ji rečem, ko imam oči že polne solz. »Kaj naj,« reče mirno in zavzdihne, »tako je.«